

nutka pada Mletačke Republike, nakon čega dolazi do uspostave platnoga režima, što se kasnije pojavilo kao jedan od problema u poslovanju.

Posljednji je referat iznijela Vesna Girardi Jurkić na temu "Rimska nekropola na Pintoriji kod Buzeta". Rutinski je autorica govorila o arheološkim iskapanjima 1978. i 1979. na tom lokalitetu, što je obuhvatilo rezultate samo iz rimskoga razdoblja. Istaknula je posebnosti pronađenoga materijala u četiri istraživane grobnice na Pintoriji te ih usporedila sa sličnim predmetima sa širega područja.

Poslije izlagačkoga dijela skupa svečano je predstavljen 38. svezak *Buzetskoga zbornika*, o kojem su govorile urednice Elena Grah Ciliga (glavna urednica) i Nataša Vivoda.

Ivan Žagar

37. Pazinski memorijal, znanstveno-stručni skup, Spomen-dom Pazin, 30. rujna 2011.

Program 37. znanstveno-stručnoga skupa Pazinski memorijal, u organizaciji Katedre Čakavskoga sabora za povijest Istre, bio je posvećen 20. obljetnici ustrojavanja 154. brigade Hrvatske vojske (HV). Skup pod nazivom *Doprinos Istre u Domovinskom ratu u Hrvatskoj 1991. i 1992. – vojna komponenta* bio je jednodnevan, a tematski podijeljen na pet cjelina: "Istra pred vratima Domovinskoga rata", "Ustroj, uloga i funkcioniranje Sekretarijata za narodnu obranu, Kriznog štaba i Teritorijalne obrane", "Ustroj i funkcioniranje Ministarstva unutarnjih poslova", "Ustrojavanje oružanih postrojbi u Istri" i "Branitelji s područja Istre".

Nakon svečanoga otvorenja skupa i pozdrava domaćina, program je predviđao izlaganje Nevija Šetića "Okolnosti nastanka samostalne države Republike Hrvatske", no, kako autor nije mogao doći, njegov je rad pročitao Mario Sošić. Rad je strukturiran u tri dijela: u prvom dijelu autor iznosi vanjskopolitičku situaciju u trenutku nastajanja Republike Hrvatske (RH), odnosno stanje u Europi početkom 90-ih godina XX. stoljeća, u drugom se iznosi položaj Hrvatske i okolnosti u kojima dolazi do osamostaljenja, dok je treći dio svojevrstan kritički osvrt na zbivanja u Istri koja, prema autoru, nisu uvijek korespondirala s glavninom strujanja u Hrvatskoj. Međutim,

autor u zaključku ističe nepobitne zasluge Istre pri stjecanju neovisnosti RH. Uslijedilo je izlaganje admirala Ante Budimira iz Splita “Vojno-politička situacija u Hrvatskoj i u okruženju 1990. – 1992.”, koje započinje prikazom stanja u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA), koja je, prema autoru, funkcionirala kao prilično samostalna snaga unutar Jugoslavije tijekom druge polovice 80-ih godina XX. stoljeća. Potom je pomoću zemljovidnih prikaza istaknuo težinu položaja RH u prvim godinama od osamostaljenja. Najzanimljiviji dio rada odnosi se na admiralov prikaz vojne sile JNA koja, po njemu, nije bila toliko izražena koliko se obično prikazuje, jer nikada nije došlo do pune mobilizacije, osobito u pješaštvu, gdje je mobilizirano tek 10 – 20 % raspoloživih ljudi. Budući da Luciano Delbianco iz Pule nije bio u mogućnosti izlagati na najavljenju temu “Pregovori s JNA”, ovim je radom završena prva tematska cjelina.

Iduću tematsku cjelinu otvorio je Vlado Marušić iz Buzeta radom “Ustroj, uloga i funkcioniranje sekretarijata za narodnu obranu”. Kao jedan od nekadašnjih čelnika SNO-a u Istri iznio je opći prikaz o tim sekretarijatima, gdje se osobito ističe dio o funkcioniranju SNO-a neposredno uoči i na početku oružanih sukoba. Sekretarijati su tako od lokalnoga servisa koji je provodio novačenje za JNA postali sila koja je značajno pridonijela neovisnosti RH preko svoje uloge u formiranju prvih hrvatskih vojnih postrojbi. Ukratko, suradnja SNO-a s JNA trajala je sve do srpnja 1991., nakon čega ove službe počinju pomagati prebjecima iz JNA i sudjelovati u formiranju Zbora narodne garde i drugih vojnih postrojbi u Istri. Rad Antuna Ermana “Krizni štab Pazin” bio je sljedeći iz ove cjeline. Erman je u tim teškim trenucima bio predsjednik Kriznoga štaba (KŠ) u Pazinu, a u svom je izlaganju prikazao presjek svih sukoba i napetosti koje su se odigrale u Istri početkom rata, kao i primopredaju objekata JNA, što je potkrijepio brojnim i preciznim podacima. Zatim su trebala uslijediti izlaganja Roberta Bradića o KŠ-u Umaga te Renata Kalca i Mirka Buića o funkcioniranju Teritorijalne obrane (TO), ali se autori nisu na vrijeme pojavili na skupu. Kalac je ipak stigao na kraju skupa izložiti svoj rad.

Tako je otvorena treća tematska cjelina “Ustroj i funkcioniranje MUP-a” radom Branka Kijurka iz Pule “Uloga PU istarske u Domovinskom ratu u Hrvatskoj 1991. i 1992.”, što je bio jedini rad iz navedene cjeline. Autor, koji je 1. svibnja 1991. postao načelnik Policijske uprave istarske, govorio je o djelovanju istarske policije u navedenom razdoblju

istaknuvši oduzimanje oružja istarskim lovcima kojime su dodatno naoružani pripadnici MUP-a, pomoć prebjezima iz JNA, kontakte sa zapovjedništvom JNA u Puli, pripremu miniranja ceste Pula – Pazin radi sprječavanja dolaska tenkova iz Pazina, sprječavanje dopremanja goriva željeznicom iz Slovenije u pulske vojarne i formiranje specijalne postrojbe policije Bak – Istra. Rad je, zahvaljujući preciznim policijskim izvještajima, jako iscrpan i prepun konkretnih detalja.

Četvrtu cjelinu otvorio je Branko Bošnjak iz Pule izlaganjem “Formiranje 119. brigade ZNG ‘R’ Pula”. Autor je naveo ključna zbivanja vezana za formiranje i djelovanje ove brigade HV-a tipa “R” u jesen 1991., s naglaskom na ona koja su pridonijela očuvanju mira u Istri, dok je preciznija faktografija najavljena u prilogu za zbornik Pazinskoga memorijala. Bošnjak naglašava kako su do početka 1992. Istra i Hrvatsko primorje oslobođeni bez upotrebe vojne sile, pri čemu se misli na preuzimanje svih vojnih objekata od JNA. Nakon kratke stanke, referat “Preuzimanje vojarni i pripreme za odlazak na ličko ratište” predstavio je Marijan Mužinić iz Pule. On ističe kako se na istarskom području nalazilo preko 150 vojnih objekata, većinom u Puli kao središtu Vojno-pomorskoga sektora, gdje je bilo razmješteno od 6000 do 8000 ljudi iz svih rodova vojske. Preuzimanje svih vojnih objekata okončano je u prosincu 1991., a do kraja siječnja dovršeno je i opremanje 119. brigade, koja je 30. siječnja upućena na ličko bojište. Na Mužinićevo izlaganje nadovezao se rad Milorada Alića iz Zadra “Formiranje 154. brigade ‘R’ Pazin i njene aktivnosti 1992.”. Brigada je osnovana u prosincu 1991. temeljem odluke predsjednika Republike. Proizišla je iz 3. bojne 119. brigade, a popunjavana je ljudstvom iz Pazina, Poreča, Buzeta i Buja. U nastavku je prikazan tijek opremanja i uvježbavanje brigade i njezino djelovanje tijekom 1992., gdje se ističe odlazak na ličko bojište. Kao nekadašnji zapovjednik brigade autor vrlo precizno opisuje događaje posvetivši osobitu pozornost poteškoćama na koje je brigada nailazila pri mobilizaciji, u odnosu s medijima i uoči samoga odlaska u Liku. Uslijedio je referat Mirka Buića iz Poreča “Domobranska postrojba Poreč”. Postrojba je formirana u travnju 1992. kao satnija, što je bio slučaj sa svim postrojbama ove vrste u Istri, s iznimkom Umaga i Pule, gdje su formirane bojne. Njihove su zadaće bile na tragu nekadašnje Teritorijalne obrane, odnosno usmjerene na pričuvu i lokalnu djelatnost, a i popunjavane su uglavnom pripadnicima TO-a. Sukladno tome, pripadnici porečke domobranske postrojbe nisu djelovali na

bojištima, osim kao pripadnici dviju istarskih brigada. “Ustroj prve domobranske bojne Pula” bilo je izlaganje Borisa Ružića iz Pule. Naveo je kako su ovu bojnu uglavnom popunjavali stariji vojni obveznici, dok su mladi postajali članovi 119. brigade, a u nastavku je iznio zadaće bojne, uglavnom vezane uz osiguranje objekata na Puljštini, ali i borbena djelovanja na ličkoj bojišnici. Pomoću karata prikazano je i područje djelovanja bojne u Lici. Posljednji rad iz cjeline o ustrojavanju oružanih postrojbi, “Narodna zaštita i domobranska bojna Umag”, predstavio je Slavko Kobetić iz Umaga. I ovaj se referat dijelom nastavlja na prethodne posvećene domobranskim postrojbama. Ipak, od njih se bitno razlikuje, kako zbog drugačijega djelovanja konkretne postrojbe, koja se značajno posvetila zbrinjavanju prognanika, tako i kroz autorov pristup samoj temi. Naime, u radu se daje kratak prikaz istarske povijesne podijeljenosti koja datira iz srednjega vijeka sve do suvremenoga razdoblja, u kojem se ističu negativne konotacije vezane uz pojam domobranstva, osobito u specifičnom istarskom kontekstu.

Na koncu, posljednja tematska cjelina “Branitelji s područja Istre” otvorena je radom “Ivan Mužina, prvi zapovjednik 154. br. HV” Josipa Šikliča iz Pazina. Precizno je iznio najvažnije dijelove životopisa i objasnio okolnosti u kojima Mužina gradi karijeru kao časnik u JNA. Naveo je kako je tijekom 1991. pomagao prebjecima iz JNA, aktivno sudjelovao u primopredaji vojnih objekata HV-u – nakon čega je odbacio jugoslavensku odoru i uključio se u formiranje 154. brigade HV-a – a sudjelovao je i u obući prve generacije vojnika na Muzilu u Puli. Rad je zanimljiv ponajprije zbog autorova uvida u privatne dokumente i zabilješke samoga Mužine, nositelja Spomenice Domovinskoga rata. U izlaganju “Preuzimanje vojarne u Savudriji” Petar Štiglić precizno je iznio okolnosti u kojima se nalazio ovaj najzapadniji vojni objekt, brojno stanje i najvažnije zadaće koje je posada objekta obavljala. Samo preuzimanje vojarne prošlo je iznimno mirno, ali praćeno atmosferom straha. Ta mirnoća, ističe autor, pridonijela je i mijenjanju stava brojnih pripadnika JNA koji su ubrzo napustili njezine redove. Sljedeći je rad bio “Nastavno središte za obuku HV Muzil” Vjekoslava Sekušaka iz Pule. U radu se prikazuje teška situacija u kojoj se nalazilo ovo središte u trenutku kada su hrvatske snage ušle na Muzil – iznimna zapuštenost, brojne životinjske lešine i štakori. Potom autor daje prikaz rada ovoga središta i ulogu u stvaranju HV-a. Posljednji rad predviđen programom bio je onaj Josipa Šikliča “Kristijan Ladavac, prvi poginuli pripadnik ZNG HV iz Pazina”, u

kojem se sažeto iznosi životopis ovoga mladoga vojnika koji je kao dragovoljac poginuo u Drenovu Klancu krajem 1991. Posmrtno je odlikovan i više puta počasno promaknut, a i jedan pazinski trg nosi njegovo ime. Slično kao i u prethodnom radu ovoga autora, korišteni su i predstavljeni brojni osobni dokumenti i fotografije. Na koncu, uoči rasprave, Renato Kalac iz Pazina predstavio je rad "Funkcioniranje Teritorijalne obrane", koji je po programu bio predviđen u prvom dijelu skupa. Prikazao je povijesni razvoj ustroja i razvoja TO-a, s naglaskom na ključno razdoblje posljednjih mjeseci funkcioniranja TO-a koje je okončano u rujnu 1991., te doprinos TO-a ustroju i popunjavanju redova HV-a. Nakon toga uslijedila je zanimljiva rasprava u koju su se uključili brojni sudionici skupa, ponekad potvrđujući i nadopunjavajući tvrdnje iznesene u nekim izlaganjima, a ponekad ih i osporavajući zadržavajući se uglavnom na korištenoj terminologiji ili datiranju događaja.

Na kraju ovoga prikaza treba spomenuti kako se tema skupa pokazala kao pun pogodak. Radovi su obuhvatili veći dio ove složene tematike počevši od općega, uvodnoga dijela, u kojem je istaknut kontekst Europe, Hrvatske i Istre uoči i na početku Domovinskoga rata, preko procesa nastanka moderne Hrvatske vojske, sve do mikropovijesnih tema u kojima su prikazani životi i djelovanje nekih istarskih branitelja, a od strane aktivnih i istaknutih sudionika. Tako osmišljen skup je ponudio odgovore na brojna pitanja o Domovinskom ratu, čime je ispunio svoju svrhu. Budući da su neki radovi zbog opsežnosti morali biti prekinuti u izlaganju, njihova objava u zborniku Pazinskoga memorijala zasigurno neće biti samo ponavljanje već rečenoga, nego i hvalevrijedna dopuna te dobar izvor za buduća istraživanja i sinteze.

Mladen Majušević

***Together we grow*, seminar o totalitarnim režimima dvadesetog stoljeća, Buje, 5. – 7. listopada 2011.**

U Bujama je od 5. do 7. listopada 2011. u Pučkom otvorenom učilištu održan seminar o totalitarnim režimima dvadesetoga stoljeća. Seminar je održan u sklopu europskoga projekta "Together we grow", a u organizaciji Agencije lokalne demokracije iz Brtonigle. U projektu, osim Agencije lokalne demokracije, sudjeluje još petnaest partnera iz četiriju zemalja (Austrija, Hrvat-